

Nemzeti Társalkodó

Szombaton, $\frac{6}{12}$ = Janius' 12-dikén.

1830

Szíves társalkodás a' Nemzeti Társalkodó' érdemes Íróival.

1) "Hazaszerető Bénéjámín Úrral." — Szíves köszönet az Úrnak, hogy mivelünk a' Mušikát (15 Szám, 115 lap) oly szép és hasznos oldaláról esmérteté-meg. Ezen, lelket nemesítő jóltévő tudomány, valójában megérdemlené, hogy hazánkban is valahára mennél-több barátokra és pártfogókra találjon, hogy ennek (és egy tzélarányos valódi nevelésnek) segítségével; mi is az Arkádia' bölög lakossai' nyomdokaiban lépdegélhetnéuk lassán-lassan elébb-élébb, és azoknak igazi bölögságokat kóstolhatnók. Ennek kivihetésére (végre-hajthatására Red.) a' kívántatnék, hogy hazánk' tehetősebb tisztelt Úri rendei, kiknek a' Gondviselés tsaknem minden segéd forrásokat részekbe adott, egy jóltévő mennyei Geniustól lelkesítettvén, most egy-elsőben, bár 2--3 Ifjat, kik igazán a' mušikára születtek, a' magok' költségeken küldenének idegen Országokra, kik ott a' mušikának mind tudományos, mind mesterséges részével (theoria, praxis) alapon megesmerkedvén, azt, azután hazájokban, Nemzetünk' karaktere, izlése és pallérozottsága szerént, előmenetelesen mivelhetnék és miveltethetnék; melynek egyik nevezetes haszna az is lenne, hogy nem sokára jó énekes és or-

gonista Kántorok formálódnának, a' mi még soha sem volt Országunkban. — Így kéne tselekedni a' rajzolásra, kö-faragásra 'sat. nézve is, hogy ezek is valaha virágozzanak közöttünk is. A' Magyarának mindenre van esze és ügyessége, tsak, fájdalom! nintsenek pártfogói. — Örökkévaló! mennyei szent tüzed által buzdítsd-fel gazdagaink' lelkét a' jóltévőségre és valódi hazafiúságra!!

Mind könyvekből, mind pedig tulajdon tapasztalásaimból azt a' bizonyos meggyőződést szereztem magamnak, "hogy a' mely Országban a' mušika virágozik, ott, mind az elmebeli, mind pedig a' pénzt szerző igyekezet, sokkal nagyobb mint egyébütt." Ennek békibizonyítására (követendő) például szolgálhat, a' többek között, Tseh-ország, melyben ma; mintegy 50 különbféle Fábrikák virágoznak; mellyet én, nem valami tudománybeli magass kifejlődésnek, vagy egyébnek, hanem egyenesen a' mušika jóltévőségeinek tulajdonítok (ezen kis Országban legnagyobb divatjában van a' mušika a' földnek minden Országai között). A' Tseh parasztok öszve-gyűlnek ünnepnapokon egynéhányan, és mind templomjaikban, mind azokon kívül, barátságos és szép mušikálgatással töltik-el az innepet, mely által szívek nemesedik; erköltsi érzések fejlődik és sze-

lidül, és minden egyebekre alkalmato-
sabbakká, serényebbekké, vidámabbak-
ká és ügyesebbekké tétetnek, 's e' tézsi
legnevezetesebb innepi időtöltéseket. A'
mi' falusi parasztaink pedig nagyobbára
kártýával, ivással, veszekedéssel, és i-
gen sokszor verekedéssel is töltik a' szent
innepeket. — Én azt hiszem, hogy jobb
vólna ezeknek is musikálgatni mint ily-
lyeneket tselekedni. Azt mondja pedig
egy halhatatlan Frantzia tudós: "visgáld-
meg falukon az embereket, és úgy es-
méred-meg a' Nemzet' állapotját." Fáb-
rikákkal-sém igen ditsekedhetünk (ki-
vévén egynéhány vas-, üveg-, papiros-,
szokmány-, harisnya- és két-petsétü posz-
tó-, rása-, szatyor-, gyékény-, szuszék-,
fakalán-, orsó-, szalmakalap-, 's több
ilyen készületeket), mellyek által a' pénz
az Országba héjjonne, a' lakosok gazda-
godnának és bődögólnának. Frantzia,
Német, Burkus, Olasz, Angol, 'sat. Or-
szágok, a' pallérozottságnak széles ke-
rületében olyan magas ponton állanak,
hogy még az irigység is bámolni kén-
telenítetik. Mindezen Országokban, a'
musika, felette virágzó állapotban va-
gyon; és én álhatatosan hiszem és tisz-
tán értem, hogy ezen magas pontra lett
emelkedésekben, egy-felől a' musika,
más-felől pedig a' jószágnak örökös el-
adhatása (kivéven a' jus majoratust, ott,
a' hol), hathatós rollét játtzodtak. — De
ezt ez úttal kifejtetgni, nem lehet tzelom.

2) "Fogarasi János Úrral." — Nem tar-
tám szükségtelennek avagy helytelennek,
a' jó ízlésű Olvasó közönségnek azon
ítéletét, mellyet az Úr' munkáira ho-
zott, ezennel tudtára adni, mely rövi-
deden így hangzik: A' két első (7-dik
Szám, 53 lap, 8-ik Szám, 57 lap, és
11-ik Szám, 81 lap), nem tsak hely-
be-hagyást nem talált, de sőt inkább
sokan, a' finomabb ízlésűek közzül, meg
is botránkoztak benne. A' harmadik pe-

dig (15 Szám, 116 lap), melynek tel-
lyesedésbe-vételét minden jó érzésű ha-
zafi szívből óhajtja, közönségesen hely-
behagyatik és betsültetik; 's ezen hely-
behagyás legyen hathatós ösztöne az ez-
utánni írásra; tsak hogy a' választandó
tárgyak mindenkor olyanok legyenek,
mellyek szegény hazánknak és annak la-
kosainak hasznára és tökéletesedésére
tzeloznak.

Még, tsak ezt az egyet kívánom
az Úrral közleni: "hogy a' tulajdon név-
nek alá-írása minden tekintetben káros." Káros 1) az Olvasó közönségre-nézve:
mert (talán) minden emberben megvan
az az előítélet, hogy a' munka' megítél-
lését az író' személyével öszve-kösse,
vagy tisztábban: hogy elébb az író' sze-
mélyt és annak állapotját tekintse-meg,
és, úgy ítélje-meg annak munkáját; már
pedig, mi-tisztább és igazabb, mint az,
hogy ilyen formán ítélve, gyakran tán-
toroghatunk az egyenes ítéletben. Ha a'
munka alatt, (ha szintén az magában a'
leggyengébb-vólna is), egy praescribált
(nagy hírnevű) ember' nevét láttjuk,
már, előre hajlandók vagyunk, azon
munkáról sokat tenni-fel; ha egy nem
olyanét, már előre készek vagyunk (ha
a' munka legderekkabb vólna is), annak
betséből, legalább egy jó-darabot, le-
húzni. Ha barátunk, apánk, testvérünk
'sat. ír, kedvezőleg ítéljük-meg mun-
káját; ha ellenségünk' nevét láttjuk, már
tüstént készek vagyunk annak munká-
ját (ha az, a' maga' nemében legdere-
kkabb vólna is), többnyire méregbe már-
tott pennával megtzáfolni. Ha egy ha-
talmatlan nagy Úr' nevét láttjuk, már,
szintúgy félünk, kivált' mi szegény-le-
gényekül, a' dologhoz, valódílág hoz-
zá-szóllani; ha valakit megtzáfolunk (ha
rosszat vagy nem igazat ír), mind-an-
nyiszor megtudja hogy ötet ki tzáfol-
ta-meg, és így, ellenségeskedés támod-

na közöttünk. Mindenki, a' magáét legjobbnak tartja; 's ezért, rosszul-esik ha megzáfoltatik, kivált' kissebb rangu embertől; név nélkül pedig kéntelen minden író, tsak a' dolgot érdekelni, a' személynék megkímélésével, és így, sokkal igasságosabb ítéletet lehet hozni mindenik munkára, mint amúgy. Ha Tös-Gyökeres Úr (19 Szám, 150 lap) ezt írta volna munkája alá: G. B. E. úgy, sok értelmes és tanult szegény-legény, talán nem is mert volna a' dolgozhoz szólni, ha a' Tös-Gyökeres Úr' állatásai még-inkább gyengélkedtek volna is, így pedig, ő sem tudja hogy ki, mi sem, hogy kit: — 's így, szent a' békesség! — Káros, 2) a' munka' betsére-nézve: Ha egy derék Deák, Cancellista, Tisztartó 'sat. a' leghasznosabb, szebb és tudósabb munkát írná is; már, bizonyosan nem adunk annyi betset neki, mint a' menyit méltán megérdemelne. — Káros, 3) az íróra-nézve: mert ha nem hasznost írunk, még, kedvetlen privátlevelet is kaphatunk, 's a' posta-portót is meg kell fizetnünk. De — Káros, 4) a' szegény Társalkodóra-nézve is: mert, éppen a' napokban hántorgatá (méltatlan) egy valaki: "hogy ő nem fizet a' Társalkodóért, azért, hogy abban a' Deákok' pattogó munkáit olvassassa; 'sat. E' szolgáljon tudásúl azoknak, a' kik a' tulajdon név' alá-írását sürgetik. — De, távol-légyen hogy azt kívánám, — senki igazi nevét a' Társalkodóba ne írja, — éppen nem; ezek, tsak azt teszik, hogy, vagynak olyan munkák, mellyek alá szükséges tulajdon nevünket írni; vagynak olyanok, mellyek alá oda lehet írni; de vagynak olyanok is, mellyek alá nem lehet és nem is kell igazi nevünket írni. — Az emberek ítélleteiben és tselekedeteiben ezermeg-ezer tévejések és fogyatkozások vagynak; szükség' tehát mindazt eltávolítani, a' mi az olvasó és ítélő tisztelt kö-

zönséget, személy-válogatásra és fogyatkozott ítélet-tételre tántoríthatná.

3) "Zalatnai H. B. Úrral. — (16 szám, 127 lap). H. B. Úr azt állítja Véleményében, hogy, "tsak az az igazi hazafi, a' kinek a' hazában fekvő örökös birtoka vagyon, — mert e' kéntelenítették inkább, önnön interesseinél-fogva hazája' boldogságát elő-mozdítani és azt óltalmazni. Gondolatom szerint, rosszul és károson vélekedik H. B. Úr, ha azt képzei, hogy az igaz hazafiúi lélek, nagylelkűség, vitézség, nemzeti és feleharáti szeretét, a' haza' boldogulásánvaló fáradhatatlan munkálkodás, annak óltalmazása 'sat. az Ugarhoz vagy Kutyaórhöz volnának varva. Igaz hazafiúság és kéntelenítés, rosszabbúl hangzanak együtt mint a' Hármonika a' nagy Dobbal. Ha a' haza (mitől Isten őrizzen) valaha veszedelemben találna forogni, és mindazon (a' vélemény szerint, nem igaz) hazafiak, kiknek fekvő örökös birtokjok nintsen, izmos kezeiket öszve találnák dugni a' vészély' idején: úgy, azt hiszem, hogy a' birtokos igazi hazafiak sokszor dilatiót (idő haladékot) kérnének az elleuségtől, hazájok' mególtalmazására. Ha mind tsak Tös-Gyökeres birtokosok írának a' Társalkodóba; úgy, bizonyosan sok derék és hasznos munka maradna örökös homályban, nemzetünk' nagy kárára. Sajnálni lehet, hogy ezen világosodott században még ma is olyan homályos gondolatokat lehet találni, az okoságnak és tapasztalásnak rovására.

Véleményének hátulsó fele pedig, szép és felettehasznos következései lévén, a' helybe-hagyást és betsülttetést, méltán megérdemli.

4) "Egy Szabad Királyi Város' és Szék' Magistrátusával." — (16 Szám, 128 lap.) — Soha az Úrak okosabban nem tselekedhettek volna, mint hogy azt a' ringyongy Társalkodót vissza küldötték, an-

nak, a' Társalkodóból már is elgazdagodott Redactionnak. Olyan jól esett nékem ez a' jó ízű kis corpus delicti, hogy húszszor is elolvastam egymás után, éjtzaka is a' párnám alá teszem, sőt elannyira szeretem, hogy még a' mezőre is kihordozom magammal, 's szüntelen gyönyörködöm benne. Már ezután én is minden embert rá fogok heszélteni hogy senki-se jártassa Társalkodó Uramat. Mirevaló, éffélékre vesztegetni a' drága pénzt! Avval a' 15 szép ezüst-húszassal inkább egy szép tajtékpipát vennék, 's jó-ízűn pipázdogálnék beléle; 's e' már, tudom hogy valóság (realitas) lenne. Az Uraktól kell ám józan Philosophiát és gazdagságot tanulni! Én a' világra így gondolkozom — t. i. én, azt-tartom, hogy ha az Országban minden ember a' maga tsizmáját megtsinálja, vagy szappanuját megfőzi, 'sat. 's ezekből pénzt kapván, van mit egyék, igyék és hátára végyen, ennél több nem kell ára, hogy az Ország bölög és virágzó lehessen. A' hol minden embernek van mit egyék, igyék és mivel ruházkodjék, ott, az egész országnak, szükségesképpen bölögnek, pallérozottnak és virágzónak kell lennie — e' már, igazán tiszta logica; ennyinél többre éppen nints szükség, a' bölökságra. — Még is az a' vakmerő Szász - Régeni Író azt merte állítani: "Hogy egy-sem igaz hazafi, a' ki Társalkodót nem jártat" (7 Szám, 55 lap). A' szívem megesett, úgy megsajnállam az Urakat; mert ezen átkozott állítás szerént, a' jőne-ki, hogy az Urak-sem jó hazafiak; — de távol légyen! — hiszen, Társalkodó nélkül is lehet az ember derék hazafi, (Tös-Gyökeres Úr is ezt állítja) sőt éppen azok a' legderékabb hazafiak, kik a' Társalkodót semmiképpen nem segítik; mert ezek, pénzeket és ezeket nagyobb dolgokra reserválják, ára t. i. hogy ha valaha a' haza (quod Deus avertat) iszapha esnék, töstént belé ugor-

janak (à la Curtius), és azt üstökénél fogva kiragadják a' bődüből. Soha Erdély nem ditsekedhetett több és jobb hazafiakkal, mint most, mert annyi az ilyen üstök-ragadó hazafi benne mint a' fűszál.

Tsak képzeljék az Urak, körülöttem is szüntelen sompordál egy bizonyos ember; hogy a' Társalkodó proselytájává tégyen, azaz, hogy Társalkodót jártassak; pedig, a' világ' minden kintséért-sem jártatnék, holott, annyi a' pénzem mint a' polyva; én is az üstök ragadók' Czéhébe állok, hogy én is jó hazafinak neveztessem. (foljtatása következik.)

A' tsetsemőknek Ketske-téjjel- való táplálásokról.

Az anyáknak természetes, a' jó anyáknak kedves kötelességek, hogy gyermekeiket magok szoptassák; meg is jutalmaztattja a' Természet ezen kötelességnek is teljesítést, azon felséges és semmihez nem hasonlítható gyönyörűséggel; mellyet egy anya érez már gyűgyegő (gagyogó) gyermeke' táplálásából; meg, azon felséges örömmel, mellyel maga tejen felnevelt ép és egészséges gyermekei szemlélése tölt egy anyai kötelességit híven teljesített anyát. Alig lehet szebb képet festeni, vagy képzelni is, mint egy anyát, ki emlőjén tsűgő tsetsemőjének ártatlan mosojgását a' szeretet' kiderült tekintetével viszonyítja. Az ilyen gyönyörűséget csak érezni lehet, leírni lehetetlen, és ezen érzés is tsak anyáknak lehet tulajdona, feljül vagy az a' férfiúi képzeleten. De nem minden anyának engedi-meg környülállása, testi, némelykor lelki tulajdonsága, hogy ezen szent kötelességit teljesítse. Ezen esetben vagy Dajkára bizza a' szoptatást, vagy szopókával és étellel táplálja gyermekét. — Az utolsó sok gondal jár, nem ad természeti táp-

lálást, és ritkán nevel erős ép gyermekeket. Dajkákkalvaló szoptatás, kivált a' mostani időben, midőn a' Vénus-nyavalya annyira el vagyon terjedve, kotzkára teszi a' gyermek' egességét. — A' legszemesebb megvizsgálás után—sem bizonyos, hogy ezen undok nyavalya nem lappang—é a' testben. Tudok példákat, hogy a' leggondosabb vizgálás—után, kiűtött a' Dajkába a' nyavalya, és nem csak a' szopó ártatlan gyermek, hanem általa testvérei is elkapták, és kínos szenvedések után a' halál' prédáivá lettek: tudok olyan eseteket is, mellyekbe meggyógyult ugyan a' gyermek, de rész-szerént a' nyavalya, rész-szerént, a' mindenkor mérges orvosságok miatt, egész életében beteges és nyomorult volt.

Egy olyan egyszerű, természeti módot kívánok közönséggé tenni, mely mellett a' tsetsemőt fel lehet nevelni egésségesen, könnyű—szerrel, és minden kotzkáztatás nélkül. — Minthogy a' tapasztalás legbizonyosabb útmutató, és leg-meggyőzőbb, egy, előttem esmérletes történetet írok—le. — Egy Uri Asszony Ns. Küüllő Vármegyében Sövénsfalván, a' szülés után terhes nyavalyába esett, és gyermekét nem szoptathatván, ez is elgyengült. A' szomszéd asszonyának akkor ollozott volt meg egy ifjú és kitsiny tölgyü ketskéje; ezen ketskének tsetsére tették az eléhezett gyermeket reá vigyáztván, hogy lábával vagy szarvával meg ne sértse; az eléhezett gyermek, mohón elvette a' tsetset, és jól szopott. — Nehányszor ilyen formán szoptatván—meg a' gyermeket, belé tanult a' ketske, szóra lefekütt, két-felé vetette a' lábát, megszerette, mint a' maga' fiát, nyalogatta a' gyermeket's így szoptatta esztendeig; a' gyermek ma is él, ép és egésséges. A' következett Tavaszon ismét megollózott a' ketske, és az Oskolamesternének kettősse születvén, ezek közül—*is* kiszoptatta az egyikét. — Így szop-

tattott a' harmadik esztendőben egy harmadik gyermeket—*is*. — Nagyobb gyermekeket, nem szükség a' ketske tsetsére tenni, csak légyen közel, és mikor a' gyermek megéhezik fejjék és azon melegen adják a' tejet innia. Ezen móddal tápláltam az elválasztáskor és azután jó darab ideig egyik gyermekemet, és csak ez az egy nem síndette (síndette—, Red.)—meg az elválást.

Kitsinynek tettző, de olyan tanulmány ez, melyre ha figyelmeznék az anyák, sok bajtól hosszúságtól, költségtől menthetik meg magokat, és sok gyermekek nőhetnek—fel épen, kik egyéb—eránt, vagy elhóltak, vagy betegségekkel küzködtek volna egész életekben.

A' Ketske, ölső, szelíd, könnyen tartható, szobába bévehető állat, teje nem síros, és a' gyermek táplálására legalkalmasabb az anyai tejen kívül.

Meg kell jegyezni, hogy ha lehet, az ilyen dajkának szánt ketskének ollóját, (és így, az olló teszi: gödöje, gidó — a' Magyarországiaknak legyen mondva. Red.); mihelyt szül, el kell venni, hogy anyától ne szopjon, így könnyebben elfogadja a' gyermeket; még továbbá az is, hogy mentől—kissebb tölgyü ketskét kell választani, melynek tsetsét könnyen szájába vehesse a' gyermek.

Jót—akaró Dániel.

Udam spernit humum

Forró szíved dobogása
 Megszűnt már, nem ver többé,
 Nyugodj—e' Világ' zajgása
 Mély sírodba nem hat bé.
 Remény' zászlója lobogott
 Nyugalmás böltsöd felett,
 Majd temény tsillag ragyogott
 Szép ifjúságod felett.
 Óh de a' földnek jég—szegyen
 Igen forró volt kebled,
 A' tsalfa ember' lakhelyén
 Igen nyílt tiszta szíved.
 Szerentsétlen! boldog voltál
 Te, a' míg nem érzettél,

Majd érző Ifjúvá váltál,
 'S boldog lenni megszűntél.
 Te egy jöltévő láng voltál,
 Ki az Ég' homálijában
 Az útasnak világotlál,
 Vezérelted úttjában.
 Szerentsétlen tűz voltál te,
 Mely midőn mást élesztett,
 Önnön-magát emésztette,
 Míg végre hamuvá lett.
 Süljos terhet tett-fel az Ég
 E' földön vállaidra,
 Híven hordoztad azt mindég.
 Mások' hőldogságára.
 A' nagy tereh alatt végre
 Noha fejed földre dült,
 Meg-tört szíved míg csak vere-
 Még is soha ki nem hült.
 Ime a' Virtus' jutalma
 Gyász-formában megjelent,
 Mindent rettentett hatalma
 Kehled nyugottan pihent.
 'S mint az Őzben borult fogolj
 Örvend szabadulásán,
 Tekintete még is komolj
 Rab-lántzítól megválván.
 Úgy repültél-el könnyezve
 Egy kedvesebb ég aljba,
 Rabságod már ki van telve
 Vissza-tértél honnyodba.
 Haza — Sírj! mert elvesztettél
 Egy Hazáit örökre,
 De ne sirasd őtet, mert el
 Kemény MIKLÓS örökre.

Azon tzel-arány' következésében,
 miképpen lehessen a' veszettséget el-
 kerültetni, és kerülni 's kinek-kinek
 marháját orvosolni a' veszettég' félel-
 mes-vólta ellen bátorságban is lenni.

A' veszettség két-féle: — Egyikkel,
 az ember, úgy a' marha is nagyon düh-
 hös, bög, ordít; mely, nem felette ve-
 szedelmes másokra-nézve, mivel' hamar
 kiütvén magát, észre lehet venni; a' má-
 sikkal, inkább el van lankadva, az em-
 ber-is a' marha-is, ez, veszedelmesebb-
 is mert bajosabb észre-venni a' nyava-
 lyát. Ezen betegség' kezdetével, nagyon
 fáj az embernek a' feje, gyomra émelveg,

szemei nagyon vigyázók, fényesek, és,
 még-se lát tisztán; és, valamint az első,
 úgy a' második esetben-is, folj a' nyál;
 vastagon, a' szájtol hosszan nyúlik, mint-
 ha enyves vóna. — A' második esetben,
 a' marha többet hever mint-sem szökös-
 nék, a' fara, vagy fal' oldalára, t. i., a'
 hol meg van kötve: csak-ugyan gyakran
 felszökik fekvő-helyéből, kutyához, mats-
 kához, tyúkhöz, fejével legyez és szába-
 don léve meg-is döfné: ez tehát jele a'
 megveszésnek, a' dühösségnek.

Mind-a'-két-féle veszettség ellen prób-
 ált orvoságom, a' mellyel itten Maros-
 Székben előbb Kendei Kováts János
 nevü ember élt, 's most a' fia-is használ-
 vele v. veszi-hasznát.

1) Az orvoslás' megtanúlhatása, 's
 nevezetesen az orvosló-füvelvaló meg-
 mérkedhetésért, in specie, küldök a' füből,
 neve: Dühü-fü*), terem a' Szöllő-fök'
 tetején a' Gyepük mellett; — vagy az
 erdőkön-is a' szárazabb kaszálló-helyeken.

2) A' Berekenye-fa esméretes lévén,
 annak haját, ide nem tésem (A' Tár-
 salkodó' Kiadójánál mind-a'-kettőt meg-
 láthatni. Red:) — valamint,

3) Esmeretes a' Fokhagyma-is.

Ezt a' három részt (nemet) így kell
 orvoságnak elkészíteni:

a) Kiásván a' Dühü-fü' gyökerét, meg-
 kell szépen mosni; azután egy újj, tiszta,
 mázos fazékban — vagy ha vagyon, réz-
 fazékban tenni, — a' Berekenyefa' haját
 is meghántva melléje hejheztenni, — ki-
 lentz tikkely fokhagymát-is köziben té-
 vén — kövel, vagy más oly' fedővel, a'
 mellyel a' fazék' száját igen jól befédhet-
 ni, bé kell fedni, kereken betapasztván,

* Fetske-gyökér = Asclepias Vincetoxicum.
 Linné. — A' következő Berekenye pedig = Barkó-
 tza = Crataegus torminalis. L. — A' Muszkáknál,
 a' dühödés ellen nagy haszonnal élnek az — Alisma
 Plantagoval, mind füve', mind töve' levével; víz-
 ben főzve isszák ezt. T. Dobay Úr.

az ereje' annál-jobbán megtarthatásáért, — mindaddig kell főzni, míg circiter a' levének harmada elapadni képzeltek — ekkor ki kell venni, nem a' földre, hanem vagy kő-, vagy más asztalra tenni, ottan tartani, míg a' megihatás, vagy béadhatás-végett, annyira meghűlt, hogy, sem a' száj, sem a' belső rész meg nem éghet. — De itt, az a' kérdés fordul elő: miben (mi-féle foljadékban. Red.) kell főzni az embernek, miben a' marhának, kutyának, sertésnek (disznónak) 'sat.

b) A' mi az embert illeti: Ennek, kell megfőzni borban, nem előbb, hanem a' veszett-kutya' megfűvése, vagy marása után, harmad-nappal; — jó-reggel, éh-gyomorra, bé kell adni kilentz napig minden harmadik nap'. A' nagy embernek öt-hat kalánnal, gyermeknek hárommal négygel. — Mennyi mértékű légyen a' gyökér, fahaj, és fokhagyma, azt, az emberek több vagy kevesebb volta határozza; — tsak-ugyan önként következik hogy, nem kell kimélni sem a' fűvet, sem a' fahajat; a' fokhagyma minden személyre kilentz tikkely legyen.

c) Ha már megveszett volna a' szerentéslen ember; nagy szorgalommal kell az orvosságot adni, és főzni fél-fertályt egyszer (egy közönséges ivó-pohárnyit, bétsi fél-meszelt, másfél itzének 8-ad-részt. Red.); a' mikor óránként tsendes ideje vagyon, vegyen-bé 's többet-is. Egy jó vastag berekenye-fát levágni, abból jó-hosszú tzőveket tsinálni 's ahhoz kötni, — azon az okból, hogy a' dühös ember mindent rágván, ez által-is az orvosló-szernek succesusát szívja-bé, és magán segíthet. Orvosságul szolgál tehát a' tzővek-is.

d) A' mely embert megfű, vagy mara' veszett állat, legelső gondja legyen, sebé kimosni, vízzel; azután, ha szenvedése léssen-is terpentin-olajat öntsönbelé, egy-két versen: ez által kiszívódik

a' rossz materia (méreg). — Ezt követvén pontosan az orvosság ital, — bizonyosan nem félhetni a' veszéstől, lehet élete-főlől bátorságban.

e) A' mi a' marhát illeti: Ezeknek főzetik az orvosság, vízben; vagy réz, vagy mázos fazékban tétetvén annyi gyökér, a' mennyit a' marha sokasága kíván; úgy a' fahaj-is ahhoz mérsékeltesség; fokhagyma, minden marhára kilentz tikkely.

f) A' nagy marhának adassék egy kupa (3 magyar meszelj Red.), kissebnek fél, borjúnak egy fertály; mellyet töklíjon (léhón Red.) kell a' szájába tölteni.

g) Mikor a' marha orvosoltatik, egész éjjel, se ne egyék, se ne igyék, legyen az orvosság vételre éh-gyomorral. Bé-vévén az orvosságot két óra-múlva ehetik, subseque, ihatik-is. — Léssen pedig a' cúrája a' marhának-is, valamint az embernek, kilentz nap' alatt minden harmad napban.

h) Ha a' marhán, a' rossz curálás, vagy elkésztet orvoslás mián, nem segíhetnél, és megbódúlna, bögne — már nintsen miért vele bajlódni, mert egyfelől félelmes, más-főlől híjjáavaló-is; — inkább főbe kell löni, és eltemetni. Tsakugyan tudok olyan Sárdi Tzigányokat, a' kik megnyúzták a' kövér veszett tinót; a' hátúlját elvitték, és megették 's nem lett, semmi bajok. — Ebből, azt következtethetni, hogy a' megnyúzóinak orvosságot adván, nem lessz, semmi baja, bizonyosan: a' bőrt purificálván, kárba, nem megyen.

i) Szükséges észre-venni, hogy a' sertésnek szájába orvosságot' mivel-tölteni nem lehet, vagy-is inkább, bajos: azért ezt meg kell jól éheztenni, váluját szépen kimosni, — az orvosságot osztán mále-lisztre a' váluba tölteni; így, a' sertés-is megorvosoltathatik. Azomban —

k) A' veszett Eb, vagy más-féle mar-

ha megmarásából következett sebbe, kétszer-háromszor bővön, terpentín-olajat is kell tölteni s ezzel a sebet bégyógyítani. Végre, meg kell jegyezni —

Hogy minekutánna az ember az orvoságot bevette, tsak-hamar, nagy gyomor emeljegése léssen; következik a hányás, de ettől nem kell megjedni háromszor-négyszer hányván édes tejet kell forralni, egy-két lindsával vagy tsupórral meg inni; elmúlik a hányás, gyomor-reszketése; mellyel el aluván, kevés idő-múlva megfrissülve felszerken — én mind ezeket magamon-is próbáltam.

A' Dühü-fünek összel magja lévén, kiki kertyében-is szaporíthatja. — Virágja fejér. Irám, Nemes Marosszékbén Ny. Gálfalván, Május 11-dikén, Hazámnak lehető használatására. — 1850. Sz. Iv. Sá.

MAGYAR-NYELV NYOMOZÓ

A' magyar-írás' módja javításáról. — Legjobb írásmód (orthographia) az, mely szerént, minden beszédbéli hangnak külön jegyei vagynak, (betűk), s ezen jegyek mindenkor ugyanazon hangokat jelentik, a' betűk egyszerűek, és a' figyelmetességet fárasztó, az írást késedelmeztesítő, a' betűk' jelentését változtató jegyek, a' millyenek az accentusok, nem szükségesek.

Tsudálkozni lehet, hogy midőn, például, minden mostani Nemzetek előtt volt a' görög és római egyszerű tzélarányos orthographia, a' legpallérozottabb nemzetek' orthographiája mely (minő, milylen, mitsoda Red.) hajos, az Anglusoké szinte megtanúlhatatlan. — A' magyar nyelv orthographiája egy a' legegyszerűbbek között, és leginkább bír a' fenn írt tulajdonságokkal; de, e' sintsen híjjánosság nélkül, és tökéletesítő(?) Ezen híjjánosságokra, és lehető igazításokra, kívánom nemzetemet figyelmetessé tenni.

1) az á, é, ü, ö, accentusok nélkül más, azokkal viszont más hangoknak jegyei, nagy alkalmatlanság az írásban az erre való figyelmezés, és késlelteti az író. — Lehetne azon hangok' kifejezésére új betűket venni-fel, pl., a' mostani a, tenné (az írásbeli vagy circiv, Red.) a-t, az accentusos á helyett tehetnénk (a' nyomtatásbeli úgynevezett antiqua a-t, Red.) a' s helyett f', pl. fák, síp, — s így a' többi helyett-is mentől-tsimosobb és egyszerűbb betűket.

2) A' ty, gy, ny, ts, sz, tz, ds, ly két betűvel fejezik-ki a' megfelelő hangokat. Sok betűk leírását lehetne megkímélni, ha ezek helyett betűket vennénk-fel, mellyek ezen hangokat jelentenek. — pl. az sz helyett görög kis b-formát, a' tz helyett c, vagy másokat; mely jegyeket itt ki nem tehetek, mint-hogy azoknak kinyomtatására betűk most nintsenek.

Azt hiszem hogy ezen tárgy megérdemli a' figyelmetességet. Bé lehetne az újítást venni elsőbben (először, Red.) az Újjság-Íróknak; és mikor az köz-helybe-hagyást nyerne, az Abc-kezt ilyenformán igazítva, rövid idő alatt közönségesse lenne az új megkönnyített írás' módja. *) Jót-akaró. Dániel.

* Videt meliora, probatque, — deteriora sequi cogitur. — Miért tudjuk a' sidő-nyelvet punctumok nélkül is jól olvasni? — A' görög nyelv, nints accentus vagy külső jegy nélkül: a' magyar, egészen el lehet felső jegyek nélkül a k k o r, ha azok helyett, az a e i o u betűkön változtatunk, henn vagy akarhogy h o z z á - r a g a d v a, a' mi az írást se tsűfűtsa, se ne késleltesse, mint pl. ez ösztönözd ötet hogy jöjjön örökkön-örökké, örömből ötször sőt többször köszönöm, öntöm hő özönöm'sat. De, accentus helyett, más jegy nélkül hagyni a' vocalisokat, — jaj neki, — oly' szörnyű értelmeket adna! — A' diphtongusokat, mind egy szálig ki lehet pótolni a' e d g l n s t betűkön ejtethető, ahhoz ragadó, s hirtelen írható tsimós jegyekkel. Hol van a' világon szebb formájú nyomtatnivaló betű, mint a' Haarlemi Lettergieteren-ben öntött illiria-i betű, minden-isolált jegy nélkül? — (Red.)